

Euroopan
komissio

Koulutus 2020

Koulujen toimintastrategia

Kokonaisvaltainen lähestymistapa
koulunkäynnin keskeyttämisen
vähentämiseksi Toimintastrategiset viestit

EUROOPAN KOMISSIO

Koulutuksen ja kulttuurin pääosasto

Osasto B – Koulutuksen uudenaikaistaminen II: koulutuspolitiikka ja -ohjelma, innovointi, Euroopan innovaatio- ja teknologiainstituutti, Marie Skłodowska-Curie -toimet

Yksikkö B.2 – Koulut ja opettajat, monikielisyys

Yhteydenotot: Annalisa Cannoni, Petra Goran

Sähköposti: EAC-UNITE-B2@ec.europa.eu

*Euroopan komissio
B-1049 Bryssel*

Koulutus 2020

Koulujen toimintastrategia

Kokonaisvaltainen lähestymistapa koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi

Koulutuksen ja kulttuurin pääosasto

Kiitokset:

Tässä asiakirjassa esitellään Euroopan unionin koulujen toimintastrategioita käsittelevän Koulutus 2020 -työryhmän (2014–2015)¹ työn tulokset. Selvitystyön pääaiheena oli koulunkäynnin keskeyttäminen. Asiakirja kokoaa 30 EU-maan ja assosioituneiden Euroopan maiden hallitusten sekä Euroopan tason työmarkkinajärjestöjen edustajien yhteistyön tulokset. Komissio kiittää kaikkia työhön osallistuneita ja mainitsee erityisesti toimituskunnan jäsenet Paulo Andrén, Mario Cardonan, Anna Imren, Chris Kellyn, Daniel Taubmanin, Charles Dolanin sekä komission tutkimuskonsultin Ilona Murphyn heidän erityisestä panoksestaan tähän työhön.

Komissio kiittää myös kaikkia asiantuntijoita, jotka ovat kommentoineet asiakirjaa ja antaneet arvokasta tietoa työryhmän työtä varten, erityisesti Alessio D'Angelo, Paul Downesia, Alan Dysonia, Boris Jokičia, Erna Nairz-Wirthiä, Catherine Pérotinia, Ward Nouwenia ja Teresa Sordé Martí, sekä EU:n koulutuspoliittisia verkostoja SIRIUS, EPNoSL ja ELGPN.

***Europe Direct -palvelu auttaa sinua löytämään vastauksia
Euroopan unioniin liittyviin kysymyksiisi.***

**Yhteinen maksuton palvelunumero (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Saat pyytämäsi tiedot maksutta. Myös useimmat puhelut ovat maksuttomia, joskin jotkin operaattorit, puhelinkioskit tai hotellit voivat periä puheluista maksun.

Lisätietoa Euroopan unionista saa Europa-sivustolta (<http://europa.eu>).

© Euroopan unioni, 2015

Tekstin jäljentäminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan.

KOKONAISVALTAINEN LÄHESTYMISTAPA KOULUNKÄYNNIN KESKEYTTÄMISEN VÄHENTÄMISEKSI

Keskeiset väittämät

Koulu on keskeinen toimija pyrittäessä vähentämään koulunkäynnin keskeyttämistä, mutta se ei voi toimia eristyksissä, koska koulun lisäksi ulkopuoliset tekijät vaikuttavat opiskelijoiden osallistumisen tasoon ja menestykseen. Sen vuoksi tarvitaan kokonaisvaltainen lähestymistapa koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi. Sovellettaessa lähestymistapaa koko koulu yhteisö (koulujen johtajat, opetushenkilöstö ja muu henkilöstö, opiskelijat, vanhemmat ja muut perheenjäsenet) osallistuvat yhtenäiseen, kollektiiviseen ja yhteistyöhön perustuvaan toimintaan tiiviissä yhteistyössä ulkoisten sidosryhmien ja yhteisön kanssa.

Kokonaisvaltaisen lähestymistavan avulla koulut pystyvät vastaamaan asianmukaisesti uusiin ja monitahoisiin haasteisiin, jotka liittyvät monimuotoisuuden lisääntymiseen yhteiskunnassa.

Tehokas johtaminen ja hallinto ovat olennaisia. Koulu yhteisöissä on edistettävä myönteistä koulukulttuuria, ryhmässä toimimista ja yhteistyökäytäntöjä. Koulujen toimijat ja sidosryhmät on myös saatettava yhteen opinnoissa menestymisen varmistamiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemiseksi.

Kehitettäessä ja parannettaessa koulujen toimintatapoja tavoitteeksi on asetettava myös koulunkäynnin keskeyttämisen syiden selvittäminen ja niihin vaikuttaminen. Koko koulu yhteisön, sidosryhmien, eri alojen asiantuntijoiden, ulkoisten paikallisten palveluyksiköiden, vanhempien ja muiden perheenjäsenten on myös osallistuttava.

Koulujen johtajien, opettajien ja muun henkilöstön jatkuvaan ammatilliseen kehittämiseen on sitouduttava kiinnittämällä erityisesti huomiota koulunkäynnin keskeyttämiseen johtaviin kehityskulkuihin sekä valmiuksiin ja taitoihin, joita tarvitaan käsiteltäessä heikkoihin koulutuslähtökohtiin ja opiskelijoiden motivaation puutteeseen liittyviä kysymyksiä.

On varmistettava, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on tasavertainen mahdollisuus saada laadukasta ja osallistavaa koulutusta ja hyötyä siitä. Osallistava ja tarkoituksenmukainen opetussuunnitelma sekä innostava ja innostunut henkilöstö ovat tehokkain tapa estää koulunkäynnin keskeyttäminen ja sosiaalinen syrjäytyminen.

Kaikkien opiskelijoiden ja heidän erilaisten tarpeidensa on oltava koulutuksen keskiössä. Opiskelijoiden on oltava itse aktiivisia, ja heidän saatavillaan on oltava tarkoituksenmukaista tukea ja palveluja. Koulun on tarjottava myönteinen, innostava ja ohjaava oppimisympäristö ja asetettava suuret odotukset kaikille opiskelijoille, jotta he hyödyntävät täydet mahdollisuutensa.

Koulutus on vanhempien ja koulun yhteisvastuulla, ja perustana tulee olla osapuolten keskinäinen luottamus ja yhteistyö.

KOKONAISVALTAINEN LÄHESTYMISTAPA KOULUNKÄYNNIN KESKEYTTÄMISEN VÄHENTÄMISEKSI

TOIMINTASTRATEGISET VIESTIT

Johdanto

Koulunkäynnin keskeyttäminen¹ on merkittävä ongelma niin yksilön ja yhteiskunnan kuin taloudenkin kannalta. Toisen asteen koulutuksessa hankittuja taitoja ja valmiuksia pidetään vähimmäisvaatimuksena työmarkkinoille pääsemiseksi ja perustana lisäkoulutukselle. Taidot ja valmiudet valmentavat nuoria elämään kehittämällä jokaisen kykyjä siten, että heistä tulee tyytyväisiä ja aktiivisia kansalaisia. Silti Eurostatin vuoden 2014 tietojen mukaan 11,1 % 18–24-vuotiaista on keskeyttänyt koulutuksen ennen toisen asteen koulutuksen suorittamista loppuun². Ulkomailla syntyneet keskeyttävät koulutuksen keskimäärin kaksi kertaa todennäköisemmin kuin asianomaisessa maassa syntyneet henkilöt³. Noin 60 % koulunkäynnin keskeyttäneistä on joko työttömiä tai työmarkkinoiden ulkopuolella ja kärsii pitkäaikaisesta sosiaalisesta ja taloudellisesta vähäosaisuudesta. Näyttöä siitä, että koulutuksen keskeyttäminen heikentää työllistymismahdollisuuksia ja lisää työttömyyden, köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen todennäköisyyttä, on runsaasti⁴.

Koulutuksen keskeyttämisen monimutkaiset ja monitahoiset syyt tunnustetaan yleisesti, ja niiden moniulotteisiin syihin vaikuttaminen edellyttää yhtä monitahoista lähestymistapaa. Monet laukaisevat tekijät liittyvät laajempien, koulutusjärjestelmän ulkopuolisten yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutuksiin. Koulunkäynnin keskeyttämisen taustalla on useimmiten **henkilökohtaisia, sosiaalisia ja taloudellisia sekä opiskeluun ja perheeseen liittyviä syitä**, jotka ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa ja johtavat yhdessä **vähäosaisuuden kumuloitumiseen**. Usein koulunkäynnin keskeyttäminen on seurausta opiskelijan vieraantumisen opiskelesta vähitellen alisuoriutumisen vuoksi. Kehitys on saattanut alkaa koulunkäynnin alkutaipaleella. Tutkimustietojen mukaan vanhempien sosioekonomisella asemalla ja koulutustasolla on huomattava vaikutus koulunkäynnin keskeyttämiseen.

¹ Ilmauksia ”koulunkäynnin keskeyttäminen” ja ”koulutuksen keskeyttäminen” käytetään tässä asiakirjassa samassa merkityksessä. Molemmilla viitataan koulunkäynnin keskeyttäjiin yleiseen määritelmään, jonka mukaan he ovat 18–24-vuotiaita, enintään peruskoulun suorittaneita (ISCED 0, 1, 2 tai 3c lyhyt) henkilöitä, jotka eivät parhaillaan osallistu viralliseen tai epäviralliseen koulutukseen.

² Kaikki luvut ovat peräisin EU:n vuoden 2014 työvoimatutkimuksesta.

³ Ulkomailla syntyneitä henkilöitä koskevia tietoja on tulkittava varoen, koska niitä ei ole saatavilla kaikista jäsenvaltioista. Lisäksi otannat ovat usein liian pieniä, jotta ne olisivat täysin luotettavia (lisätietoja: Euroopan komissio, koulutuksen seurantakatsaus 2015, http://ec.europa.eu/education/tools/et-monitor_fi.htm).

⁴ Lisätietoja on esimerkiksi OECD:n tutkimusraportissa (2012) Equity and Quality in Education (<http://www.oecd.org/education/school/50293148.pdf>) tai Euroopan komission (2011) komission yksiköiden valmisteluasiakirjassa ”Reducing early school leaving”, joka liittyy neuvoston suositukseksi koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävistä toimintastrategioista annettuun ehdotukseen (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011SC0096&from=EN>).

Lisäksi tietyt **koulutusjärjestelmiemme ominaisuudet** voivat kärjistä heikkoja koulutuslähtökohtia, luoda jo vaikeuksissa oleville opiskelijoille lisäesteitä ja olla esteenä heidän koulutusväylillään. Tutkimustietojen mukaan järjestelmissä, joissa opiskelijat voidaan jättää luokalle, joissa on käytössä aikainen tasoryhmitys⁵, joissa tuki opiskelijoille on riittämätön, joissa laadukas ammatillinen koulutus puuttuu ja joissa varhaiskasvatuksen tarjonta on rajallista, koulumenestyksen ja koulusaavutusten sosiaalinen epätasa-arvo on suurempaa. **Koulujen tasolla** koulussa ja luokkahuoneissa sovellettavat käytännöt, opettajien asenteet ja opetustyyli vaikuttavat myös lasten ja nuorten opiskelumotivaatioon ja sitoutumiseen: muun muassa kielteinen kouluilmapiiri, oppilaskeskeisyyden puuttuminen, heikkojen koulutuslähtökohtien, väkivallan ja kiusaamisen riittämätön tiedostaminen, opettajien ja oppilaiden huonot välit sekä epätarkoituksenmukaisiksi koetut opetusmenetelmät ja -suunnitelmat ovat tekijöitä, jotka voivat lisätä opiskelijan halukkuutta keskeyttää koulutus⁶.

Toimintastrateginen reagointi EU:n tasolla

Euroopan tasolla koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämisen tarvetta on painotettu Eurooppa 2020 -strategiassa⁷. **Yksi sen viidestä päätavoitteesta on koulunkäynnin keskeyttävien osuuden vähentäminen alle 10 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Neuvosto hyväksyi vuonna 2011 suosituksen koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävistä politiikoista⁸. Se kehottaa jäsenvaltioita panemaan täytäntöön näyttöön perustuvia ja kokonaisvaltaisia strategioita**, jotka vaikuttavat koulutuksen kaikkiin tasoihin ja koostuvat sopivassa suhteessa ehkäisevistä sekä interventio- ja kompensatiotoimenpiteistä. Suosituksen täytäntöönpanon tueksi Euroopan maiden välinen toimintastrategiaoyhteistyö aloitettiin koulunkäynnin keskeyttämistä pohtivassa työryhmässä⁹.

Työryhmän tulosten pohjalta vuonna 2014 perustettiin uusi peruskoulutuspolitiikkaa käsittelevä työryhmä (ET 2020), johon kuuluu poliittisia päättäjiä lähes kaikista EU-jäsenvaltioista, Norjasta, Serbiasta ja Turkista sekä Euroopan työmarkkinaosapuolten edustajia. Peruskoulutuspolitiikan työryhmä on vakuuttunut kokonaisvaltaisten ja pitkäaikaisten poliittisten puitteiden tarpeesta, joissa niin ehkäisevät, interventio- kuin kompensatiotoimenpiteetkin määritetään johdonmukaisesti, ja on keskittynyt **koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäiseviin ja interventio toimiin paikallisella ja koulujen tasolla**. Työryhmä on käyttänyt apunaan vertaisoppimista, tapaustutkimusten arviointia, (koulujen hallintojärjestelmien ja opiskelijoita tukevien käytäntöjen) kartoitusta, kansainvälisten tutkimusten tuloksia, vuoropuhelua asiantuntijoiden kanssa sekä seikkaperäisiä maakohtaisia työpajoja ja selvittänyt,

⁵ Ilmauksella tarkoitetaan tilanteita, joissa opiskelijoiden ja heidän vanhempiansa edellytetään tekevän sitovia valintoja eri koulutusväylien välillä aikaisessa vaiheessa.

⁶ Koulunkäynnin keskeyttämisen syitä tarkastellaan äskettäin julkaistussa Eurydicen ja Cedefopin raportissa (2014) "Tackling early leaving from education and training in Europe – Strategies, policies and measures", http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/175en.pdf

⁷ Eurooppa 2020. Älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategia, KOM(2010) 2020. Lisätietoja on osoitteessa http://ec.europa.eu/europe2020/index_fi.htm

⁸ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1441711487189&uri=CELEX:32011H0701\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1441711487189&uri=CELEX:32011H0701(01))

⁹ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm. Vuoden 2013 marraskuussa julkaistu työryhmän loppuraportti sisältää keskeisiä viestejä poliittisille päättäjiille, kokonaisvaltaisten toimintastrategioiden tarkistuslistan ja liitteen mallikäytännöistä useista EU-maista: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm

kuinka **kokonaisvaltaisempia ja enemmän yhteistyöhön perustuvia lähestymistapoja** voidaan hyödyntää **koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemisessä**. Työryhmä on laatinut kouluille Internetissä julkaistavan, osallistavaa koulutusta ja koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemistä koskevan välineistön.¹⁰ Tarkoituksena on tarjota kouluille konkreettista tukea, jotta ne voivat ehkäistä koulunkäynnin keskeyttämistä, reagoida nopeasti ja asianmukaisesti vieraantumisen ensimmäisiin signaaleihin ja varmistaa, että jokainen opiskelija voi menestyä.

Äskettäin Euroopan unionin puheenjohtajamaana toiminut Luxemburg asetti koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemiseen tähtäävät toimet toimintaohjelmassaan tärkeälle sijalle ja toi siten lisää pontta aiheesta käytävään keskusteluun. Asiassa on tehty toimintapoliittista yhteistyötä, jonka päätelmät vahvistetaan vuoden 2015 heinäkuussa Luxemburgissa järjestetyn symposiumin päätelmissä ja neuvoston päätelmäehdotuksessa, joka opetusministereiden on tarkoitus hyväksyä vuoden 2015 marraskuussa.

Tässä asiakirjassa esitetään yhteenveto peruskoulutuspolitiikkaa käsittelevän työryhmän keskeisistä päätelmistä ja kartoitetaan **keskeiset edellytykset yhteistyöhön perustuville lähestymistavoille**, jotka tähtäävät koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemiseen ja heikkoihin koulutuslähtökohtiin vaikuttamiseen paikallisella ja koulujen tasolla. Asiakirja on tarkoitettu koulutuksesta vastaaville viranomaisille kansallisella, alueellisella ja/tai paikallisella tasolla maakohtaisen soveltuvuuden ja tarpeen mukaan, sekä kouluille. Se liittyy myöhemmin julkaistavaan European Toolkit for Schools -välineistöön ja täydentää sitä.

Kokonaisvaltainen lähestymistapa koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi

Koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävien toimintastrategioiden tulisi sisältyä **yleiseen, osallistavaan, oppijakeskeiseen koulutusvisioon**, jonka mukaan laadukas koulutus on kaikkien saatavilla. Vision mukaan koulut ovat keskeisessä asemassa varmistettaessa, että kaikki opiskelijat voivat hyödyntää täydet kehittymisen mahdollisuutensa riippumatta henkilökohtaisista ja perheeseen liittyvistä tekijöistä, sosioekonomisesta asemasta ja elämäkokemuksista. Koulujen on tarjottava turvallisia, myönteisiä ja opiskelijoita tukevia oppimisympäristöjä, joissa tavoitteena on opiskelijoiden osallistaminen ja joissa lapset ja nuoret voivat kasvaa ja kehittyä yksilöinä ja yhteisön jäseninä. Koulun on myös oltava paikka, jossa he kokevat olevansa tärkeitä ja arvostettuja ja jossa heidän erityiset valmiutensa ja tarpeensa otetaan huomioon.

Koska asiakokonaisuus on monitahoinen, koulut eivät voi vaikuttaa koulunkäynnin keskeyttämiseen ja heikkoihin koulutuslähtökohtiin yksin. Tarvitaan koulujen omien ja niiden ulkopuolisten sidosryhmien ja palveluyksiköiden yhteistyötä ja toimien yhdistämistä. Yhteisön yhteistyö on loogista aloittaa koulusta. Se edellyttää **kokonaisvaltaista lähestymistapaa**.

¹⁰ European Toolkit for Schools -välineistön pilottiversio julkaistaan vuoden 2015 loppuun mennessä School Education Gateway -sivustolla (<http://www.schooleducationgateway.eu/fi/pub/index.htm>).

Kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa koulua tarkastellaan ekologisesti. Koulu nähdään moniulotteisena ja vuorovaikutteisena järjestelmänä, joka voi oppia ja muuttua. Koulu on avoin oppimiskeskus, joka tukee ympäröivää yhteisöä ja saa puolestaan tukea yhteisöltä.

Koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävän kokonaisvaltaisen lähestymistavan kehittäminen tarkoittaa, että koulunkäynnin keskeyttämisen estämisen ja kaikkien opiskelijoiden koulumenestyksen edistämisen tavoitteeseen on pyrittävä johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti kouluelämän kaikilla alueilla, jotka voivat vaikuttaa oppimistuloksiin. Kokonaisvaltaisen lähestymistavan mukaan **kouluyhteisön kaikki jäsenet** (johtajat, keskijohto, opettajat ja muu henkilöstö, opiskelijat, vanhemmat ja perheet) tuntevat olevansa vastuussa ja omaksuvat aktiivisen roolin, kun pyritään vaikuttamaan heikkoihin koulutuslähtökohtiin ja ehkäisemään koulunkäynnin keskeyttämistä. Koko kouluyhteisö osallistuu yhtenäiseen, kollektiiviseen ja yhteistyöhön perustuvaan toimintaan, joka on luonteeltaan monialaista ja erilaisuuden huomioivaa¹¹ ja jolla pyritään tukemaan kaikkia opiskelijoita mahdollisimman hyvin. Yhteisöissä vallitsee ” koko koulu koko opiskelijan tukena ” -kulttuuri ja -ilmapiiri, ja tarkoituksena on parantaa opiskelijoiden oppimistuloksia ja käyttäytymistä sekä tukea heidän tunneperäistä, sosiaalista ja henkistä hyvinvointiaan.

Kokonaisvaltaisella lähestymistavalla tarkoitetaan myös **monialaista lähestymistapaa** ja **tiivimpää yhteistyötä erilaisten sidosryhmien** (muun muassa sosiaalipalvelut, nuorisopalvelut, etsivän nuorisotyön työntekijät, psykologit, terveydenhoitajat, puhe- ja kieliterapeutit, opinto-ohjaajat, paikalliset viranomaiset, kansalaisjärjestöt, yritykset, yhdistykset, vapaaehtoistyöntekijät) **ja yhteisön kanssa** niiden ongelmien käsittelemiseksi, joihin kouluissa ei ole (eikä voi olla) tarvittavaa asiantuntemusta. Kokonaisvaltaisen lähestymistavan käsitteen ansiosta huomioon voidaan ottaa toimijoiden koko verkosto ja niiden väliset suhteet kouluissa ja niiden ympärillä, kun tiedostetaan, että jokaisella sidosryhmällä on tehtävänsä tuettaessa opiskelijoiden koulutusta ja oppimiskokemusta.

Kokonaisvaltainen lähestymistapa hyödyttää kaikkia opiskelijoita, ei ainoastaan riskiryhmään kuuluvia. Se myös auttaa kouluja ratkomaan monenlaisia monimutkaisia ongelmia, joita koulut yhä enemmän kohtaavat. Haasteet, jotka liittyvät yhteiskunnan lisääntyvään monimuotoisuuteen, epätasa-arvoon ja sosiaaliseen syrjäytymiseen sekä viimeaikaiseen maahanmuuton voimakkaaseen lisääntymiseen, asettavat kouluille uusia vaatimuksia ja edellyttävät järjestelmällisiä, yhteistyöhön perustuvia toimia.

Yhteistyön kehittäminen vie aikaa ja vaatii lähestymistavan ja asenteiden muutosta. Yksilöiltä vaaditaan voimia ja valmiuksia hyödyntää uudenlaisia ratkaisumalleja, jotta he voivat toimia monialaisessa ympäristössä. Tarvitaan myös enemmän aikaa ja tilaa vuoropuhelulle ja yhteistyölle, opiskelijoiden osallistumista aiempaa enemmän sekä vanhempien ja muiden perheenjäsenten aktiivisempaa osallistumista.

Kouluille on annettava valmiudet kehittää ja panna täytäntöön kokonaisvaltainen lähestymistapa. Kouluille, joissa koulunkäynnin keskeyttävien määrä on suuri tai jotka sijaitsevat alueilla, joilla sosioekonominen syrjäytyminen on

¹¹ Ilmauksella ” erilaisuuden huomioiva ” tarkoitetaan menettelyä, jolla opetusmenetelmät mukautetaan yksilön tai oppijaryhmän erityistarpeisiin ja/tai erityisolosuhteisiin. Opettajien on hallittava monia erilaisia opetusmenetelmiä ja osattava mukauttaa oppitunteja, niin että he voivat työskennellä heterogeenisen opiskelijaryhmän kanssa ja ottaa huomioon erilaiset oppimistarpeet samalla kurssilla, samassa luokassa tai oppimisympäristössä.

yleistä, on annettava erityistukea. Tuki voi olla esimerkiksi taloudellista lisätukea ja lisähenkilöstöä tai lisätukea henkilöstön jatkuvaan ammatilliseen kehittämiseen yhdistettynä jatkuvaan seurantaan. Käytössä on oltava myös tukirakenteita ja -mekanismeja, joilla varmistetaan vuoropuhelu ja vastavuoroinen tietojenvaihto koulun, sen sidosryhmien ja viranomaisten välillä tarvittavilla tasoilla (maiden olosuhteiden mukaan ja toissijaisuusperiaatetta täysin noudattaen). Siten voidaan varmistaa, että koulun arkitodellisuutta ymmärretään toimintastrategioiden tasolla. Koulujen ottaminen järjestelmällisesti mukaan päätöksentekoon auttaisi asiaa tältä osin.

Koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävän kokonaisvaltaisen lähestymistavan keskeiset edellytykset on luokiteltu viiteen aihepiiriin, jotka ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa. Jokaista aihepiiriä käsitellään tarkemmin kouluille tarkoitettussa välineistössä ja täydennetään käytännön esimerkeillä ja toimenpiteillä. Joillakin alueilla on aiheellista harkita lisätoimia EU:n tasolla:

1. Koulujen hallinto
2. Opiskelijoiden tukeminen
3. Opettajat
4. Vanhemmat ja muut perheenjäsenet
5. Sidosryhmien osallistuminen

1. Koulujen hallinto

Koulun pätevä ja tehokas johtaminen ja hallinto ovat tarpeen koulun kaikki toimijat osallistavan myönteisen ja yhteistyöhön kannustavan kulttuurin ja eetoksen edistämiseksi sekä vahvojen siteiden luomiseksi yhteisöön koulun ympärillä. Seuraavat seikat ovat keskeisiä:

- Enemmän joustavuutta / laajempi itsehallinto kouluihin: Koulunkäynnin keskeyttämisen monimutkaisuus edellyttää joustavampia ja innovatiivisempia ratkaisumalleja. Kouluille on annettava enemmän joustovaraa esimerkiksi hallinnon järjestämiseen, opetuskäytäntöihin ja opetussuunnitelmien täytäntöönpanoon liittyen (mukaan lukien laajempi liikkumavara hyödyntää kokeellisia ratkaisumalleja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämisessä). Jos kouluilla on laajempi itsehallinto, johon liittyy suuri vastuu, ne löytävät monimutkaisiin tilanteisiin sopivimmat ratkaisut ja pystyvät täyttämään kouluyhteisön erityiset tarpeet parhaiten.
- Rehtorien valinta, tukeminen ja koulutus: Rehtorien merkitys kokonaisvaltaisten lähestymistapojen kehittämisessä ja täytäntöönpanossa on keskeinen, erityisesti kun koulussa siirrytään hajautetumpaan johtamistyyliin ja järjestetään tilaa ja aikaa yhteistyölle. Kouluissa tarvitaan sitoutuneita, arvokeskeisiä, päteviä ja motivoituneita rehtoreita. Niissä tarvitaan johtajia, joilla on selkeä visio, järjestelykykyä, valmiutta ottaa vastuulleen uusia tehtäviä, jakaa vaikutus- ja määräysvaltaa sekä edistää yhteisiä tavoitteita ja vastuita koskevaa vuoropuhelua koulun kaikkien toimijoiden välillä ja muiden sidosryhmien kanssa. Rehtorit ovat avainasemassa luotaessa opettajille kannustava työympäristö, jossa opettajia rohkaistaan oppimaan toisiltaan sekä varaamaan aikaa palautteelle, arvioinnille ja

verkostoitumiselle koulun sisällä ja koulujen välillä. Heidän merkityksensä on keskeinen myös järjestettäessä mahdollisuuksia ja ympäristöjä opettajien käytännönläheiseen peruskoulutukseen ja tutkimuspohjaiseen jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen, joiden aikana on käsiteltävä koulunkäynnin keskeyttämistä. Rehtorien valmiuksien ja koulutustarpeiden arviointi on tarpeen. Tehokas johtaminen edellyttää rehtorien asianmukaista valintaa, tehtäviin opastusta ja tukemista. Uusille ja kokeneille rehtoreille ja rehtoriksi pyrkiville järjestettävässä peruskoulutuksessa ja jatkuvassa ammatillisessa kehitymisvalmennuksessa on lisättävä tietoisuutta koulunkäynnin keskeyttämisen mekanismeista sekä johtamisen ja (sekä perheiden että koko yhteisön kanssa tehtävän) yhteistyön tärkeydestä. Useissa maissa on aloitettu tai aiotaan pian aloittaa täydennyskoulutus tuleville ja/tai jo työelämässä oleville rehtoreille, ja joissakin maissa on alettu kehittää rehtoreille tarkoitettuja osaamiskehyksiä.

- Hajautettu johtaminen: Jos koulussa otetaan käyttöön hajautettu johtamismalli, jonka tavoitteena on kehittää oppimista, on kehitettävä arviointikäytäntö ja jaettava tehtävät ja vastuut koko kouluyhteisön laajuisesti. Rehtorien on voitava rohkaista opettajia omaksuma johtava rooli omalla osaamisalueellaan, ottamaan vastuuta ja tekemään aloitteita yksilöinä tai ryhmissä. Rehtorien on kannustettava ryhmässä toimimiseen, monialaisuuteen ja ammatilliseen yhteistyöhön opettajien ja muun henkilöstön sekä muiden sidosryhmien, asiantuntijoiden ja palveluyksiköiden kesken. Hajautetun johtamismallin käyttöönotto edellyttää myös lisäämään opiskelijoiden ja perheenjäsenten osallistumista kouluelämään sekä viralliseen ja epäviralliseen päätöksentekoon.
- Kokonaisvaltaiset kehitysprosessit: Kokonaisvaltaisella lähestymistavalla pyritään lisäämään laatua ja tasoa koko koulussa. Jotta lähestymistapa toimisi, koulujen on selvitettävä kouluyhteisön tarpeet ja vastattava niihin sekä sitouduttava jatkuvien, jaksoittaisten kehitysprosessien toteuttamiseen. Aktiivisesti suunnittelua ja (itse-)arviointia hyödyntävillä kouluilla on paremmat mahdollisuudet saada koulunkäynnin keskeyttämiset loppumaan. Koulujen kehittämissuunnitelmien ja itsearviointimenettelyjen osana tavoitteeksi on asetettava myös koulunkäynnin keskeyttämisen syiden selvittäminen ja opiskelumenestyksen tukeminen ottaen huomioon kansalliset, alueelliset ja paikalliset vaatimukset. Kokonaisvaltaisten kehitysprosessien on oltava avoimia, ja ne on suunniteltava ja toteutettava siten, että koko kouluyhteisö (mukaan lukien opiskelijat, vanhemmat ja muut perheenjäsenet), sidosryhmät, eri alojen asiantuntijat ja paikalliset ulkoiset palveluyksiköt osallistuvat työhön. Ennen suunnittelua ja toteutusta on määriteltävä yhteiset tavoitteet sekä toimijoiden selkeät tehtävät ja vastuut. Kehityksen seuraamiseksi on määriteltävä havainnolliset, riskitekijöihin ja suojaaviin tekijöihin perustuvat mittarit. Koulun kehityssuunnitelmiin on sisällytettävä koulun henkilöstölle tarkoitetut tukitoimet, mukaan lukien esimerkiksi systemaattiset perehdytysohjelmat ja jatkuva ammatillinen kehitys.
- Ulkoiset seurannan ja arvioinnin (laadunvarmistus) mekanismit: koulujen vastuulla olevien toimien moninaisuuden ja koulujen erilaiset lähtökohdat/toimintaympäristöt huomioon ottaviin määrän ja laadun mittareihin (esim. pyrittäessä mittaamaan koulun ”lisäarvoa”) perustuvilla laadunvarmistusmekanismeilla voi olla kouluille neuvoa-antava ja tukeva merkitys koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemiseen tähtäävien strategioiden toteutuksessa. Niiden tarkoituksena on nostaa esiin koulujen onnistuneita muutos- ja kehitysprosesseja. Varsinkin laadun mittarit voivat auttaa kouluja uudistamaan vakiintuneita menetelmiä tai kehittämään uusia, joilla pyritään vaikuttamaan koulunkäynnin keskeyttämisen ongelmaan. Laadunvarmistusmekanismit näyttävät toimivan tehokkaimmin, kun niiden ”summatiivinen” funktio (joka liittyy

vastuullisuuteen, valvontaan ja vaatimustenmukaisuuden tarkistamiseen) ja ” formatiivinen” funktio (joka liittyy edistymiseen ja kehittymiseen) täydentävät ja vahvistavat toisiaan¹².

- Verkostoituminen koulujen välillä: samalla oppilasalueella sijaitsevien erityyppisten ja -tasoisten koulujen välinen yhteistyö ja verkostoituminen voivat edistää käytäntöjen vaihtoa ja tukea oppilaita ja heidän perheitään tärkeissä muutosvaiheissa helpottamalla siirtymistä varhaiskasvatuksen piiristä alakouluun ja alakoulusta yläkouluun. Paikallisten viranomaisten rooli yhteistyön edistämässä voi olla keskeinen. Osapuolia on myös kannustettava verkostoitumaan ja muodostamaan monialaisia oppimisyhteisöjä alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla keskinäisen oppimisen ja käytäntöjen levittämisen edistämiseksi.

2. Opiskelijoiden tukeminen

Innostavan ja oppimista edistävän sekä kaikille opiskelijoille suuret odotukset asettavan ilmapiirin merkitys on keskeinen. Koulun on tarjottava kaikille opiskelijoille ympäristö, joka ottaa huomioon heidän moninaisuutensa ja oppimistarpeensa sekä maksimoi heidän oppimispotentiaalinsa. Koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäiseminen on mainittava keskeisenä tavoitteena koulun toimintastrategiassa/toiminta-ajatuksessa. Olivatpa havaitut oppimisvaikeudet ja varhaiset merkit vieraantumisen millaisia tahansa, koulujen on reagoitava nopeasti. Olennaista on käyttää kohdennettua interventiota osana systemaattista tukirakennetta, jolla pyritään auttamaan riskiryhmään kuuluvia oppilaita.

- Osallistavat ja innostavat opetussuunnitelmat ja tehokkaat opetusmenetelmät: Vaikka opetussuunnitelmissa on asetettava suuret odotukset kaikille opiskelijoille, niiden on myös mahdollistettava yksilöllinen opetus ja oppiminen sekä erilaiset arviointitavat. Suunnitelmissa on asetettava suurempi painoarvo formatiiviselle arvioinnille, jotta kaikki lapset voivat omaksua tietoja ja kehittää taitoja ja valmiuksia parhaan kykynsä mukaan, opetussuunnitelman sisällön laadusta tinkimättä. Suunnitelmien on oltava yhteydessä reaali maailmaan ja yhteiskunnan monimuotoisuuteen sekä varmistettava jatkuvuus koulutuksen seuraavilla tasoilla tai vaihtoehtoisilla koulutusväylillä. Niiden on sallittava oppijakeskeisemmät opetusmenetelmät ja tiiviimpään yhteistyöhön perustuva opetus ja oppiminen. Epävirallisen ja arkioppimisen tulosten validoinnille pitäisi myös tarjota tilaisuuksia.
- Opiskelijoiden hyvinvointi: Vaikka opetuksen ja oppimisen painoarvo on suuri, myös opiskelijoiden hyvinvoinnista on pidettävä huolta. Turvallisen ja myönteisen ympäristön luomisen lisäksi kouluilla voi olla tärkeä rooli koulussa tai koulun ulkopuolella tapahtuvan kiusaamisen, syrjinnän, väkivallan tai hyväksikäytön havaitsemisessa. On tärkeää kehittää strategioita kiusaamisen ehkäisemiseksi. Opiskelijoille on järjestettävä erilaista toimintaa, tukea ja neuvontaa, mukaan lukien tunneperäinen ja psykologinen tuki mielenterveysongelmissa (esimerkiksi ahdistus, masennus ja trauman jälkeiset stressihäiriöt), sekä koulussa että tilanteen mukaan yhdessä paikallisten virastojen ja palveluyksiköiden kanssa.

¹² Euroopan komissio (2015), Comparative study on quality assurances in EU school education systems (<http://bookshop.europa.eu/en/comparative-study-on-quality-assurance-in-eu-school-education-systems-pbNC0415279/>)

- Varhaisen havaitsemisen mekanismit: On tärkeää, että vieraantumisen varhaiset merkit, mukaan lukien koulupoissaolot ja epäasiallinen käytös, havaitaan nopeasti ja että valmius reagoida niihin on olemassa. Koulut voivat ottaa käyttöön ennakoitijärjestelmiä kansallisten tai paikallisten viranomaisten suositusten mukaisesti.
- Systemaattinen tukirakenne: Oppimisvaikeuksien tai muiden ongelmien ensihavaintojen pitäisi käynnistää reaktio koulun systemaattisten tukirakenteiden avulla. Riskiryhmään kuuluville opiskelijoille on järjestettävä kohdennettuja interventioita osallistamalla heidät. Toimista on enemmän hyötyä, jos ne toteutetaan monialaisissa ryhmissä kouluissa ja/tai pyytämällä ulkoisia asiantuntijoita kouluihin sekä osallistamalla kaikki opiskelijoiden kanssa tekemisissä olevat henkilöt, kuten perheenjäsenet, sisarukset ja vapaaehtoistyöntekijät. Opiskelijan ja hänen perheensä hyväksymän yksilöllisen tukisuunnitelman laatimisesta voi olla paljon apua. Suunnitelmassa asetetaan selkeät ja saavutettavissa olevat tavoitteet.
- Erytystuki vieraskielisille opiskelijoille: Opiskelijoille, joiden äidinkieli on muu kuin opetuskieli, on järjestettävä asianmukaista lisätukea tarpeen mukaan mieluiten kouluajan ulkopuolella. Kaikenlaisia eristämistä tai erottelukäytäntöjä on vältettävä. Heidän äidinkielen taitoaan on arvostettava ja hyödynnettävä koko opetusryhmän resursseina. Myös vanhemmat voivat hyötyä kielituesta – koulut voivat tukea maahanmuuttajataustaisten vanhempien kielenoppimista esimerkiksi yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kanssa. Myös muunlaista tukea on tarjottava erityisesti äskettäin maahan muuttaneille, joko koulussa tai sen ulkopuolella, yhteistyössä paikallisten virastojen ja palveluyksiköiden kanssa.
- Opiskelijoiden mielipiteet ja osallistuminen kouluelämään: Opiskelijoiden on tunnettava hallitsevansa oppimistaan, ja heidän on annettava ilmaista mielipiteensä. Tunne osallisuudesta kouluelämään ja koulun toimintaan lisää motivaatiota ja yhteenkuuluvuuden tunnetta¹³. Vuoropuhelulle on varattava riittävästi aikaa opetusryhmissä, oppilasneuvostoissa tai keskusteluissa, jotta opiskelijat voivat tuoda esiin oppimiskokemuksensa liittyviä asioita. Vuorovaikutteinen opetus ja keskustelun avulla tapahtuva oppiminen (esimerkiksi pienissä ryhmissä) voivat lisätä opiskelijoiden mahdollisuuksia puhua vapautuneemmin oppimiseensa vaikuttavista asioista. Opiskelijoiden mielipiteitä voidaan selvittää myös sisäisten/ulkoisten konsultaatioiden avulla. Osallistuminen kouluhankkeisiin, joissa keskitytään tiettyihin aiheisiin (esim. ympäristötietoisuuteen), voi lisätä opiskelijoiden osallistumista. Muun muassa Erasmus+ -ohjelman ja eTwinningin mahdollisuudet kannattaa hyödyntää. Koulujen on myös kannustettava opiskelijoita osallistumaan mielekkäällä tavalla koulun päätöksentekoon (esim. osallistumalla koulun johtokunnan/oppilasneuvoston työskentelyyn) sekä koulun arviointi- ja kehittämisprosesseihin. Vaikka kaikkia opiskelijoita on tuettava, jotta he voivat osallistua aktiivisesti kouluelämään, erityisesti syrjäytyneiden oppilaiden osallistaminen ja heidän mielipiteidensä kuuleminen ennakoivasti on tärkeää.
- Opinto-ohjaus: Opinto-ohjauksen merkitys koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemisessä tunnustetaan laajasti. Tutkimustietojen mukaan opiskelijat, joilla on urasuunnitelmia, jatkavat koulunkäyntiä todennäköisemmin ja suhtautuvat

¹³ Lasten osallistuminen on Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24 artiklassa (EUVL C 364, 18.12.2000, asiakirjaan voi tutustua osoitteessa http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_fi.pdf) sekä lapsen oikeuksista vuonna 1989 tehdyn Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 12 artiklassa tunnustettu oikeus.

koulutukseen myönteisemmin. Järjestelmällinen opinto-ohjaus voi lisäksi helpottaa usein kriittisiä siirtymävaiheita muille koulutustasoille ja -väylille tai työelämään. Opiskelijoille on opetettava tuloksellisia opiskelumenetelmiä ja järjestettävä opinto-ohjausta koulutuksen alkuvaiheista lähtien, ja heitä on autettava ymmärtämään vahvuuksiaan ja kykyjään. Opinto-ohjaus voi olla pakollinen oppiaine. Opetus voidaan järjestää erillisenä oppiaineena tai sisällyttää opetussuunnitelman eri aineiden yhteyteen. Tuloksellisessa koko koulutuksen ajan kestävässä ohjauksessa yhdistellään yleensä monipuolisesti erilaista opetussuunnitelmaan sisältyvää ja muuta toimintaa, mukaan lukien työharjoittelujaksot, opettajavaihto, urapelit ja osallistuminen muunlaiseen koulutukseen tutustumismielessä. Vaikka opettajilla on tärkeä rooli auttaa opiskelijoita omaksuma taitoja, joiden avulla he voivat pyrkiä tavoitteisiinsa, kehittää valmiuksiaan ja suuntautua haluamalleen uralle, tuloksellinen opinto-ohjaus edellyttää myös erilaisten sidosryhmien (esim. opinto-ohjaajien, vanhempien ja työnantajien) osallistumista.

- Opetussuunnitelman ulkopuolinen toiminta: Opetussuunnitelman ja koulun ulkopuoliset oppimismahdollisuudet, mukaan lukien urheilu, taide, kulttuuri ja muu koulutustavoitteiden kanssa yhteensopiva toiminta, tarjoavat nuorille onnistumisen mahdollisuuksia ja voivat lisätä heidän motivaatiotaan ja yhteenkuuluvuuden tunnetta koulu yhteisön kanssa. Tällainen toiminta on suunniteltava harkitusti siten, että se tukee opetussuunnitelman toteutusta, innostaa oppilaat osallistumaan ja edistää sosiaalista osallistamista. Toiminta voidaan ottaa huomioon opiskelijoiden yleisessä arvioinnissa. Toimintaa voidaan kehittää yhteistyössä vanhempien, kulttuuri-instituutioiden, urheilu- ja nuorisjärjestöjen, paikallisten palveluyksiköiden ja kansalaisjärjestöjen kanssa, ja siihen voivat osallistua myös yhteisön vapaaehtoiset.

3. Opettajat

Opettajat ovat avainasemassa lasten ja nuorten koulutuksessa, ja heidän vaikutuksensa opinnoissa menestymiseen on huomattava. Tutkimustulosten mukaan kannustava suhde opettajan ja oppijan välillä vaikuttaa eniten oppijan osallistumiseen ja oppimistuloksiin. Opettajien on ymmärrettävä, että heillä on erittäin tärkeä merkitys oppijan ja hänen koulutusväylänsä kannalta. Heidän on myös tiedostettava, että vastuu siitä, että kaikkia opiskelijoita autetaan hyödyntämään mahdollisuutensa, kuuluu kaikille opettajille ja koulu yhteisölle kokonaisuudessaan. Opettajan tehtävä laajenee ja muuttuu vaativammaksi uusien haasteiden myötä. Kun otetaan huomioon opettajien ammatillisen harkintakyvyn tärkeys, tarvitaan uusia taitoja ja valmiuksia, joiden opetus on sisällytettävä opettajien peruskoulutukseen ja ammatilliseen täydennyskoulutukseen.

- Koulunkäynnin keskeyttämisen ymmärtäminen: Koulunkäynnin keskeyttämisen mekanismien ja heikkojen koulutuslähtökohtien ymmärtämisestä, mahdolliset riskitekijät ja suojaavat tekijät mukaan lukien, on tultava keskeinen osa sekä opettajien peruskoulutuksen että jatkuvan ammatillisen kehittymisen opetuksen sisältöä. Kaikkien opettajien on ehdottomasti ymmärrettävä, että he ovat avainasemassa lasten kehityksen ja oppimisen jatkuvuuden tukemisessa: opettajilla on erinomaiset mahdollisuudet havaita koulusta vieraantuminen ja oppimisvaikeudet hyvin varhaisessa vaiheessa, minkä ansiosta he voivat myötävaikuttaa ongelman käsittelyn aloittamiseen viivytyksettä. Heidän on tiedostettava, että heidän odotuksillaan, asenteillaan ja kielenkäytöllään voi olla huomattava vaikutus oppilaisiin ja perheisiin. Heidän on myös ymmärrettävä, mikä

rooli vanhemmillä ja perheillä on oppimisprosessissa, ja oltava halukkaita hyödyntämään vanhempien osallistumista.

- Opettajien pätevyys: Käytettävissä (mieluiten paikallistasolla) on oltava toimenpiteitä ja tukirakenteita, jotka mahdollistavat opettajien koko työuran kestävän ammatillisen kehityksen. Opettajien peruskoulutuksessa ja ammatillisessa täydennyskoulutuksessa, jossa keskitytään koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemiseen, opettajille on annettava valmiudet huomioida erilaisuus ja ohjata aktiiviseen oppimiseen. Heidän on opittava käyttämään tuloksellisesti osaamis pohjaisen opetuksen ja formatiivisen arvioinnin menetelmiä sekä hyödynnettävä enemmän projekti- ja yhteistyöperusteista opetusta ja oppimista. Koulutuksessa on kehitettävä ihmissuhde- ja viestintätaitoja (mukaan lukien tavat/menetelmät vanhempien ja ulkoisten kumppaneiden osallistamiseksi) sekä opetettava opettajille opetusryhmien ja monimuotoisuuden hallinnan strategioita sekä ihmissuhteiden kehittämisen, konfliktien ratkaisun ja kiusaamisen estämisen menetelmiä.
- Opettajien johtamisvalmiuksien kehittäminen: Opettajien johtamista voidaan luonnehtia yhteistyöhankkeeksi, jossa opettajat kehittävät asiantuntemusta ja kehittyvät ammatillisesti parantaakseen opetuskäytäntöä. Opettajia on kannustettava olemaan johtajia luokkahuoneessa ja sen ulkopuolella, ja heitä on tuettava roolissaan. Yhteistyöhön perustuvaan johtamiseen osallistuvat opettajat lisäävät koulun tehokkuutta, opetuksen laatua ja oppimistuloksia.
- Työkokemus: Opettajien peruskoulutuksessa kaikkien opettajaksi opiskelevien on saatava lisätä käytännössä ymmärrystä koulunkäynnin keskeyttämisen ja heikkojen koulutuslähtökohtien luonteesta, syistä ja laajuudesta sekä niiden vaikutuksista oppimiseen ja opettajille tuomista haasteista. Opettajaksi opiskelevien on nähtävä koulunkäynnin keskeyttämisen todellisuus käytännössä. Heidän kannattaa esimerkiksi suorittaa työharjoittelu kouluissa, joissa koulunkäynnin keskeyttävien määrä on suuri tai sosioekonominen syrjäytyminen on yleistä, tai osallistua ohjattuun toimintaan haavoittuvassa asemassa olevien perheiden kanssa. Tarkoituksena on saada opettajaksi opiskelevat pohtimaan rooliaan opettajina ja sitä, kuinka he ottavat huomioon riskiryhmään kuuluvien lasten koulutustarpeet.
- Vertaisoppiminen: Kouluissa on tärkeää järjestää valmennusta, jolla kehitetään ja edistetään (opettajien, mutta myös oppilaiden) vertaisoppimisen ja vertaisarvioinnin kulttuuria. Vertaisvalvontaa voidaan myös edistää sekä koulukohtaisesti että yhteistyössä muiden koulujen kanssa. Eri-tyyppisten ja -tasoisten koulujen kannattaa toimia resursseina toisilleen kouluverkostojen kautta, jolloin koulut voivat tehdä yhteistyötä ja oppia toisiltaan. Tietotekniset työkalut ja yhteistyöportaalit, kuten eTwinning, voivat olla erittäin tehokkaita, yhteistyötä edistäviä apuvälineitä.
- Erilaisuuden arvostaminen: Kouluissa, joissa kannustetaan erilaisuuden arvostamiseen sekä työntekijöiden että opiskelijoiden keskuudessa, on havaittavissa kestävä myönteistä kehitystä. Opettajien peruskoulutuksessa on opetettava tietoja, valmiuksia ja taitoja, jotka auttavat ymmärtämään erilaisuutta kaikissa muodoissaan sekä valmentavat monikulttuuriseen opetukseen, monikielisyteen ja opetukseen toisen kielen oppijoille. Opittuja tietoja on syvennettävä ammatillisessa täydennyskoulutuksessa. Opetuksen kiinnostavuutta ammattina on lisättävä, jotta avoimiin tehtäviin olisi paljon koko yhteiskuntaa edustavia hakijoita, joista voi palkata parhaimmat. Samalla on säilytettävä vahva

yhteisymmärrys koulun perusarvoista ja tavoitteista, jotka yhteiskunta ja sidosryhmät jakavat ja hyväksyvät.

- Lisätuki opettajille: Riittävä tunnustus ja tuki on tarpeen sellaisissa kouluissa työskenteleville opettajille, joissa koulunkäynnin keskeyttävien määrä on suuri tai sosioekonominen syrjäytyminen on yleistä. Mahdollisia tukimuotoja ovat esimerkiksi jatkuvan ammatillisen kehittymisen kannustimet, ammattitaidon kehittämiseen myönnettävät sapattivapaat ja lisähenkilöstö opetukseen tai muihin tehtäviin. Myös henkilöstön henkisestä hyvinvoinnista on huolehdittava.

4. Vanhemmat ja muut perheenjäsenet

Vanhempien osallistuminen on tärkeää opintomenestyksen kannalta: virikkeellinen kotiympäristö ja vanhempien osallistuminen ovat tärkeitä lapsen oppimisen sekä kognitiivisen, sosiaalisen ja henkisen kehityksen kannalta. Suhde koulujen, vanhempien ja muiden perheenjäsenten välillä voi kuitenkin olla haasteellinen. Syynä voivat toisaalta olla vanhempien aiemmat kokemukset koulutuksesta, koulutus- ja kulttuuritausta, sosioekonominen tausta, erilaiset käsitykset hyvästä vanhemmuudesta sekä koulun ”kulttuurin” ja ”kielen” kokeminen itselle vieraaksi. Toisaalta opettajat voivat pitää vanhempia passiivisina, opportunistisina tai tungettelevina. Myös ajan ja kokemuksen puute voivat olla syynä siihen, että he eivät pyri osallistamaan vanhempia käytännössä.

- Koulutus yhteisvastuuna: Vanhemmilla ja muilla perheenjäsenillä on välittömin ja kestävin vaikutus lasten oppimiseen ja kehitykseen. Kaikkien vanhempien ja muiden perheenjäsenten rooli lasten kanssakasvattajina varhaislapsuudesta alkaen on tunnustettava, ja heitä on tuettava asianmukaisesti. Koulut ja muut sidosryhmät (koulutukseen liittyvät ja muut) voivat kehittää toimenpiteitä, joilla perheitä autetaan luomaan kotiin oppimiselle suotuisat olosuhteet, sekä tarjota tietoa ja ideoita siitä, kuinka lapsia voidaan auttaa kotona kotitehtävissä ja muussa opetussuunnitelmaan liittyvässä toiminnassa.
- Luottamus ja yhteistyö: Tehokkaat perheen ja koulun väliset kumppanuudet perustuvat keskinäiseen arvostukseen ja vastavuoroiseen resurssien ja asiantuntemuksen tunnustamiseen. Koulujen ja perheiden keskinäisen luottamuksen ja ymmärtämisen kulttuuri on ehdoton edellytys. Koulun pitäisi olla paikka, jossa kaikki vanhemmat taustastaan ja koulutustasostaan riippumatta tuntevat itsensä tervetulleiksi ja jossa heitä pidetään voimavarana. Tavoitteeseen voidaan pyrkiä esimerkiksi järjestämällä aika ja tila, jossa vanhemmat voivat kokoontua ja tukea toisiaan, ja kutsumalla vanhemmat vapaaehtoistyöhön jakamaan taitojaan ja osaamistaan opetukseen liittyvässä toiminnassa joko luokkahuoneessa (esim. lukemaan oppilaille ääneen, antamaan henkilökohtaista tukiopetusta, johtamaan pieniä ryhmiä) tai muussa koulun tiloissa järjestettävässä toiminnassa (sekä opetussuunnitelmaan kuuluvassa että muussa). Tarvittaessa tukena voidaan käyttää muita palveluita, kansalaisjärjestöjä ja asiantuntijoita (esim. kulttuurin välittäjiä, mentoreita, sosiaalityöntekijöitä) myönteisten suhteiden luomiseksi vanhempiin ja erityisesti niihin, joilla on heikommat lähtökohdat ja/tai joiden aiemmat kokemukset koulusta ovat kielteisiä. Kulttuuritapahtumista/-festivaaleista ja etsivästä nuorisotyöstä voi olla apua kulttuuriesteiden poistamisessa pyrittäessä luomaan yhteyksiä syrjäytyneisiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluviin vanhempiin.

- Osallistuminen koulun päätöksentekoon ja kouluelämään: Vanhempien laaja osallistuminen oppimista, koulun organisaatiota ja toimintaa koskevaan päätöksentekoon edistää avoimuutta ja koulutuksen vastaavuutta yhteisön todellisten tarpeiden kanssa sekä lisää koulutukseen liittyvää yhteisvastuun tunnetta. Kaikki vanhemmat on pyrittävä osallistamaan koulun toimintaan ja hallintoon, ja tukea on järjestettävä tarvittaessa. Eryyisesti syrjäytyneitä vanhempia on autettava osallistumaan koulun päätöksentekoon. Vanhempien rooli koulun organisaatiossa on määriteltävä selkeästi. Vanhempien osallistuminen on suunniteltava osaksi koulun arviointi- ja seurantaprosesseja. Perheen käsitettä on laajennettava sisältämään suvun jäsenet, jotka osallistuvat lapsen koulutukseen.
- Vanhempien tiedonsaanti: Opiskelijoiden ja heidän vanhempiensa, erityisesti maahanmuuttajataustaisten, on saatava halutessaan ymmärrettävää tietoa maan koulutusjärjestelmästä ja mahdollisista kouluvaihtoehtoista. Heillä on oltava mahdollisuus ymmärtää valintojen vaikutukset opiskelijan koulutukseen ja myöhempiin vaihtoehtoihin. Opiskelijoille ja heidän vanhemmilleen on selitettävä, kuinka ohjaus- ja neuvontapalvelut sekä opiskelijan hyvinvointi- ja tukipalvelut on järjestetty koulukohtaisesti.
- Viestinnän kehittäminen: Viestintäkanavien parantaminen ja avaaminen koulujen ja perheiden välillä voi edistää luottamuksen ja keskinäisen ymmärryksen kehittymistä. Viestintästrategioiden on sovittava tilanteeseen ja vanhempien tarpeisiin. Tuloksellisia suhteita voidaan pyrkiä luomaan sekä virallisten (esim. vanhempainillat) että epävirallisten (esim. sosiaaliset tapahtumat) viestintäkeinojen avulla. Yhteyden aikaansaaminen opetuskieltä puutteellisesti hallitseviin vanhempiin saattaa vaatia erityisiä toimia, kuten kulttuurien välisten sovittelijoiden käyttämistä. Joissakin kouluissa viestintää voidaan parantaa hyödyntämällä teknisiä ratkaisuja, kuten sähköpostia/tekstiviestejä, interaktiivisia puhelinjärjestelmiä, uutiskirjeitä ja interaktiivisia verkkosivustoja. On tärkeää tarjota väylät, joiden kautta vanhemmat voivat antaa palautetta. Siihen myös kannustetaan, ja saatu palaute otetaan huomioon.
- Koulutusmahdollisuuksien tarjoaminen vanhemmille: Tutkimustulosten mukaan perheenjäsenten koulutuksella voidaan hyödyttää muun muassa sekä vanhempien että lasten luku-, kirjoitus- ja laskentataitoja. Vanhempien koulutustason parantaminen on tuloksellinen keino koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisemiseksi. Vanhempien oma kouluttautuminen edistää kulttuuriin ja koulutukseen liittyvää vuorovaikutusta perheissä. Vanhemmat hyötyvät minäpystyvyydestä, voimaantumisesta ja suuremmasta osallisuudesta lapsensa koulunkäyntiin sekä kasvaneesta uskosta kykyynsä auttaa lastaan kotona. Tämä puolestaan lisää oppilaiden osallistumista koulutyöskentelyyn ja johtaa parempiin oppimistuloksiin. Koulun tilojen tarjoamisesta vanhemmille järjestettävän kielenopetuksen ja muun opetuksen käyttöön kouluajan jälkeen voi olla paljon apua, erityisesti vanhemmille, jotka tuntevat itsensä epävarmoiksi koulujärjestelmässä. Näin autetaan purkamaan esteitä, joita koulut kohtaavat yrittäessään lisätä vanhempien osallistumista. Jos vanhempien aiemmat kokemukset koulusta ovat erittäin kielteisiä, vanhemmille voidaan yrittää järjestää koulutusta muissa tiloissa yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kanssa.

5. Sidosryhmien osallistuminen

Koska koulunkäynnin keskeyttäminen on monitahoinen ongelma, se vaatii useiden tahojen eli sidosryhmien, asiantuntijoiden ja palveluyksiköiden osallistumista

ongelmanratkaisuun. Eri sidosryhmät voivat tuoda erilaisia ja täydentäviä näkökulmia ongelmien ymmärtämiseen. Ne voivat tarjota ratkaisuja, jotka on mukautettu opiskelijoiden erityistarpeisiin. Yhteistyötä voidaan tehdä eri muodoissa ja eri tasoilla, kansallisten olosuhteiden mukaan. Rakenteeltaan se voi vaihdella muodollisesta joustaviin verkostopohjaisiin järjestelyihin.

Luottamuksellisten suhteiden ja yhteistyön kehittäminen eri sidosryhmien välillä voi viedä aikansa ja vaatia jatkuvaa ylläpitoa ja muutoksia. Mutta toiminnalla voidaan myös saada aikaan myönteinen muutos. Kansallisten olosuhteiden mukaan paikalliset viranomaiset tai itse rehtorit ovat parhaassa asemassa kyseisten prosessien tukemisen kannalta, ja he ovat avainasemassa myös pyrittäessä edistämään koulujen välistä yhteistyötä, luomaan kumppanuuksia, koordinoimaan palveluita, helpottamaan täytäntöönpanoa jne.

- Sidosryhmien osallistuminen: On tärkeää selvittää kaikki tärkeät paikalliset sidosryhmät ja osallistaa ne prosessiin alusta alkaen. Mahdollisia sidosryhmiä ja asiantuntijoita on paljon: sosiaalityöntekijät, nuorisopalveluyksiköt ja -järjestöt, etsivän nuorisotyön henkilöstö, psykologit, terveydenhoitajat ja muut terapeutit (puhe- ja kieli-), lastensuojeluviranomaiset, opinto-ohjaajat, poliisi, yhdistykset, yritykset, kulttuurien väliset sovittelijat, maahanmuuttajien yhdistykset, kansalaisjärjestöt ja muut yhteisössä toimivat järjestöt urheilun, kulttuurin ja kansalaisaktiivisuuden saralta. Yhteistyökumppaneiksi valittavien sidosryhmien on oltava sopivia paikallisten olosuhteiden ja kontekstin kannalta. Yhteistyö työmarkkinaosapuolten ja paikallisten yritysten kanssa on erittäin tärkeää, koska siitä voi olla apua pyrittäessä kehittämään opetussuunnitelmaa työelämäkeskeisemmäksi ja muokkaamaan siitä houkuttelevampi nuorille. Sidosryhmien osallistuminen edellyttää mahdollisuutta jatkuvaan palautteeseen sekä tarvittaessa osallistumista koskeviin muutoksiin. Tunnustuksen antaminen sidosryhmille niiden panoksesta on myös suotavaa.
- Tuki ja johtaminen: Yhteistyön ja verkostoitumisen edistäminen ja organisointi paikallisella tasolla edellyttää poliittista tukea, ja prosessin ohjaaminen selkeää ja vahvaa johtamista. Ohjeistus tarkoituksenmukaiselta poliittiselta tasolta on yksi vaihtoehto. Käytössä on oltava myös mekanismeja, joilla varmistetaan vastavuoroinen tietojenvaihto koulun, sen sidosryhmien ja toimivaltaisten viranomaisten välillä kansallisten olosuhteiden ja tarpeen mukaan. Hyviä käytäntöjä ja tietoa on jaettava paikallisella, alueellisella, kansallisella (tarpeen mukaan) ja kansainvälisellä tasolla.
- Yhteinen strategia: Yhteisestä strategiasta/toimintasuunnitelmasta, joka perustuu selviin ja yhteisiin tavoitteisiin ja yhteisymmärrykseen haasteista, voi olla apua suunniteltaessa sidosryhmien välisen yhteistyön rakennetta. Strategian/suunnitelman painopisteeksi on asetettava opiskelijan tarpeet, ja lähtökohdana on oltava aidosti useat viranomaiset osallistava ratkaisumalli. Eri sidosryhmien erilaiset näkökulmat ja päämäärät on kuitenkin otettava huomioon. On tärkeää, että roolit, vastuut ja rakenteet määritellään ja sovitaan selvästi jo alussa, mahdollisesti sopimusjärjestelyin, paikallisten olosuhteiden mukaan. Koordinointikeskuksen perustaminen voi olla vaihtoehto, jonka avulla voidaan mahdollisesti ratkaista vääjäämättömiä erimielisyyksiä, mutta se voi toimia myös keskeisenä paikkana, josta sidosryhmät saavat apua ja jossa koordinoidaan tietovirtoja, palveluita ja järjestelmiä koulunkäynnin keskeyttäjien tueksi. Toiminta edellyttää seuranta- ja arviointimekanismeja, jotka mahdollistavat jatkuvan palautteen antamisen ja saamisen sekä tarvittaessa osallistumista koskevat muutokset. Tarvittaessa on kehitettävä ohjeita/mittareita, jotka mahdollistavat itsearviointin.

Yhteenveto

Tämä asiakirja on yhteenveto peruskoulutuspolitiikkaa käsittelevän työryhmän koulunkäynnin keskeyttämistä koskevasta työstä. Se sisältää toimintastrategisia viestejä keskitetyn käsitteellisen ja pragmaattisen kehyksen luomiseksi toimille, joilla pyritään puuttumaan koulunkäynnin keskeyttämiseen. Asiakirjassa tehdään ehdotus kestäväen toiminnan malliksi, jonka avulla Euroopan unioni voisi saavuttaa yleistavoitteensa vähentää koulunkäynnin keskeyttävien osuus alle 10 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Sen lisäksi asiakirja sisältää ohjeet, joiden avulla jäsenvaltiot voivat kehittää yhteistyöhön perustuvia ratkaisumalleja koulunkäynnin keskeyttämisen käsittelyyn.

Asiakirja sisältää ohjeita siitä, kuinka eri sidosryhmiä voidaan valtuuttaa osallistumaan kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi ja kuinka sidosryhmiä voidaan tukea. Toimiin on ryhdytty siinä uskossa, että yhteistyöhön perustuvat ratkaisumallit vaikuttavat ajan myötä Euroopan kansalaisten ja yhteisöjen elämän muihin osa-alueisiin. Asiakirjassa määritetään myös toimintastrateginen perusta Internetissä julkaistavalle European Toolkit for Schools -välineistölle, johon kootaan lisää hyviä käytäntöjä Euroopan maista. Peruskoulutuspolitiikkaa koskeva poliittinen yhteistyö jatkuu eri puolilla Euroopan unionia ja tarjoaa lisää mahdollisuuksia vertaisoppimiseen ja käytäntöjen vaihtoon.

